

Referat wygłoszony w dniu 8 października 2025 r. na posiedzeniu Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie

prof. dr hab. Tomasz Mielczarek

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Instytut Mediów, Dziennikarstwa i Komunikacji

Społecznej, Wydziału Humanistycznego

ul. Żeromskiego 5, 25-369 Kielce

e-mail: tomasz.mielczarek@ujk.edu.pl.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3330-8840>

Z dziejów badań czytelnictwa prasy w Polsce

W referacie dokonano przeglądu najistotniejszych wydarzeń związanych z historią polskich badań czytelnictwa prasy. Bazę źródłową opracowania były zarówno wyniki badań terenowych, jak pierwsze szkice prezentujące analizowaną aktywność naukową. Wykorzystano metodę analityczno-opisową.

Odwołano się do klasycznych definicji czytelnictwa prasy sformułowanych przez bibliologów i prasoznawców. Zgodnie z sugestią Walerego Pisarka badania te podzielono na pasywne i aktywne.

Badania pasywne rozpoczęły się w Polsce w końcu XIX w., gdy zaczęto szacować jednorazowe nakłady gazet i odnosić je do liczebności potencjalnej grupy czytelniczej lub też do liczby gospodarstw domowych.

Historycy nie uwzględniali tych szacunków słusznie uważając, że miały one nikłą wartość poznawczą. Zwracali natomiast uwagę na nakłady globalne lub jednorazowe i na ich podstawie szacowali czytelnictwo. Zważywszy, że dysponowali niekompletnymi danymi wysuwane wnioski miały charakter hipotez, których także i obecnie nie da się zweryfikować.

Pierwsze, niezbyt udane, próby aktywnych badań czytelnictwa podjęto w okresie międzywojennym. Wykorzystano dla nich w miarę poprawnie skonstruowane kwestionariusze, ale badano nieliczne i niereprezentatywne grupy czytelników.

Bardziej wiarygodne wyniki zaczęto uzyskiwać dopiero po 1956 r., gdy odrodzona polska socjologia empiryczna zaczęła korzystać ze sprawdzonych i wiarygodnych metod badawczych.

Wyniki tych badań odnaleźć można przed wszystkim w publikacjach OBP RSW, GUS, OBOP i CBOS.

Współcześnie interesujące nas sondaże prowadzi Polskie Badania Czytelnictwa. Wynika z nich, że Polacy nadal czytają prasę, zwłaszcza w jej cyfrowej postaci. Konstatację tę podważają dwa istotne fakty. W zgodnej opinii teoretyków i praktyków badań, respondenci mają naturalną tendencję do zawyżania swej partycypacji w kulturze, w tym zwłaszcza czytelnictwa prasy. Od dwóch dekad gwałtownie spadają nakłady i sprzedaż prasy, co w oczywisty sposób musiało prowadzić do spadku jej czytelnictwa.